

ХАРАКТЕРИСТИКА БІОРІЗНОМАНІТНОСТІ БАРОНІВСЬКИХ СТАВКІВ ТА ПРИЛЕГЛИХ УРБООКОСИСТЕМ

Бажан Є.А., Бажан А.Г.

Розсошенська гімназія

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

На території Полтавського району нараховується 54 ставки. Основна частина - це руслові ставки, також ставки копанки, розташовані на заплавах річок. Водотоки, у верхів'ях яких створено систему ставків, як правило, у літню межень пересихають, а взимку - перемерзають. Ці природні та штучні водойми, зокрема, ставки сприяють зволоженню повітря, особливо влітку, можуть використовуватися для риборозведення та як місця відпочинку населення. Одним із таких об'єктів околиць Полтави і саме с. Горбанівка є каскад Баронівські ставки; побудовані капітальні ставки на базі природних ставочків в 50-ті роки радгоспом ім. Шевченка з метою зрошування земель, що розташовані поряд. В каскад входить 2 ставки загальною площею водного дзеркала 3,9 га (менший 1,4 і більший 2,5 га).

Над малопрониклими гірськими породами (глинами) утворились горизонти підземних вод, що перерізаються ярами, балкою і виходять на поверхню джерелами. Багато таких джерел б'є на дні верхнього ставка і вище нього. Також є джерело трохи нижче ставка, якому приписують цілющі властивості.

Всього нами було виявлено 2 джерела. Всі вони за стоком належать до малих (менше 1л/с), тому вони легко захаращуються і забиваються. Одночасно з утворенням ставків почалося заселення їх організмами, що попадали в них разом з водою, які їх заповнювала та пасивно, з берегів чи з повітря.

З перших же днів заповнення та існування ставків між водним їх середовищем, їх дном, берегами, повітряним середовищем, організмами, що вже заселяли і новими видами та всім оточенням басейну почалася взаємодія, яка представляла складне поєднання механічних, фізико-хімічних і біологічних процесів, якими і обумовлювалася подальша доля ставків.

В еволюції ставків чи не найважливіша роль належить рослинним і тваринним організмам, їх тісній безперервній взаємодії одних з одними та з оточуючим їх водним середовищем. Біогеоценоз, що при цьому формувався, був результатом складних міжвидових взаємодій та взаємодій з навколишнім середовищем.

Внаслідок значної сповільненості стоку в котловині ставків органічна речовина, що в них продукується, лише в певній мірі виноситься за їх межі, а в більш значній своїй частині вона залишалася в ставках в якості продуктів розпаду рослинних і тваринних організмів, що накопичувалися на дні у вигляді багатих органічною речовиною швидко наростаючих мулових товщ. Вода в ставках піддавалася поступовій безперервній зміні, частина її через гідрошлюзи видалялася з верхнього у нижній ставок, замінювалася новою, що поступала з джерел, поверхневого стоку, атмосферних опадів тощо. Значна

частина води випаровувалась, підвищуючи вологість навколишнього повітря.

Баланс стоку та рівень води у ставках коливались: вони були вищими весною та восени, і нижчими влітку.

Глибина ставків раніше сягала 14 метрів, зараз не більше 6-7 метрів. Такі середньої глибини ставки добре пронизують сонячні промені, прогрівають їх, що разом із поживними речовинами, які змивались у них з берегів, сприяло розвитку мікроскопічних діатомових, синьо-зелених та зелених водоростей, які є кормом для багатьох як мікроскопічних, так і більш крупних тварин.

В ставках добре почувають і гарно розмножуються ракоподібні - дафнії, циклопи, бокоплавці та водяні ослики, водяні кліщі, павуки (наприклад, сріблянка), зрідка зустрічається Рак вузькопалий. Малакофауна ставків є теж досить різноманітною. Часто зустрічаються прісноводні молюски-ставковики: звичайний, овальний, малий, болотяний; різні катушки: облямowana, семиобертова; живородка озерна, беззубка озерна, горошинки тощо.

Різноманітний видовий склад флори біогеоценозу Баронівських ставків. Так, по їх берегах зустрічаються верби: верба біла, верба тритичинкова, верба п'ятитичинкова, терен звичайний та інші.

Прибережно-водна рослинність представлена гідрофільними видами, які в багатьох місцях утворюють вздовж берега смугу, - це рогіз вузьколистий, куга озерна, сусак зонтичний, стрілолист звичайний, частуха подорожникова, місцями - очерет звичайний тощо.

Значне поширення мають ПІДВОДНІ угруповання занурених видів - кушир темно-зелений, водопериця кільчаста.

Майже відсутність течії та незначна глибина ставків сприяють розвитку водного комплексу рослин (з плаваючим листям). Він представлений такими типовими видами: жабурник звичайний, ряска мала, ряска триборозенчаста, рдесник кучерявий, рдесник пронизанолистий, рдесник злаковидний, багатокорінник звичайний, місцями (в нижньому ставку) зустрічаються глечики жовті, а також масово поширені нитчасті зелені водорості - кон'югати, наприклад, спіро гіра мінлива та пластинчасті, наприклад, ентероморфа кишкова.

Всі ці тваринні та рослинні організми є доброю кормовою базою для різних риб. Із риб звичайними є верховодка, карась звичайний, або золотистий та карась срібний, короп, краснопірка, окунь.

За розповідями місцевих жителів та працівників радгоспу, в ставки для промислового риборозведення раніше заселяли мальків коропів та карасів. Крім природного корму в нагульних ставках риба підгодовувалась. Хижі види з'явилися після припинення господарської діяльності радгоспу. Заселили ними ставки рибалки-любители, які виловлювали статевозрілих особин щуки, окуня і навіть сома і випускали їх у ставки. Тому в них і водяться щуки, окуні та інші хижі риби.

Склад батрахофауни значно бідніший. Звичайним видом є жаба озерна; в прибережних заростях зустрічаються Джерелянка червоночерева, Жаба

гостроморда, Жаба ставкова, Жаба трав'яна, Ропуха зелена, інколи трапляється тритон гребінчастий.

Із плазунів можна зустріти черепаху болотну та вужа звичайного.

З комах на лучно-степових ділянках схилів балок типовими є пластинокрил-серпоносець, стрибок, коник зелений, списовуска довговуса, трав'янка струнка, кобилка чорносмуга, трав'янка червононога, пустинниця блакитнокрила, стрибун польовий, бронзівка золотиста, ковалик сірий, ковалик широкий, сонечко двокрапкове, сонечко семикрапкове, джміль польовий, голуб'янка ікар, зірочка, рябокрилка мінлива, бархатниця жовта, перламутрівка польова.

З комах типовими видами для лучно-болотних комплексів є кобилка болотяна, стрибун сірий, трав'янка зелена, стрибунчик тонковусий, турун зернистий, капустянка звичайна.

На ділянках, зайнятих бобовими травами у період їх квітання часто зустрічаються джміль земляний, оса паперова, голуб'янка ікар, бархатниця жовта, рябокрилка мінлива.

Поблизу водойм і частково на луках зустрічаються красуня блискуча, стрілка-наяда, стрілка-еналягма, стрілка звичайна, стрілка-плосконіжка, лютка-наречена, бабка плоска, бабка жовта, бабка чотириплямиста, бабка перев'язана, бабка звичайна, бабка бронзово-зелена, коромисло руде, дідок звичайний.

До водних комах належать гребляк крапчастий, гребляк афініс, ратра, скорпіон водяний, плавт звичайний, хребтоплав звичайний, поводень, полоскун, плавунець широкий, плавунець облямований, скоморох, водолюб малий.

Досить різноманітною є орнітофауна цього комплексу. Із водоплаваючих птахів на ставках часто зустрічається курочка мала, рідше лиска, інколи качка крижень, бугайчик. Звичайними видами є: очеретянка велика, очеретянка лугова, кобилочка солов'їна, інколи трапляється очеретяна вівсянка. В дуплах прибережних дерев часто оселяється плиска біла.

Із ссавців на ставках можна зустріти водяну полівку, ондатру, зайця русака, мишу польову.

Таким чином, для Баронівських ставків властиве значне біорізноманіття. Про це ж свідчать і дані літературних джерел, і розповіді старожилів міста. Однак біогеоценоз, що поступово сформувався, не є сталим. Для нього характерний постійний розвиток; більш-менш стабільними бувають лише крупні біогеоценози. Взагалі, вважається, що дрібні і невеликі ставки недовговічні, вони піддаються процесам заростання і заболочування. Тому створювані людиною штучні біогеоценози потребують безперервної уваги і активного втручання в їхнє життя для подовження їхнього існування, хоча фактори антропоїчної природи часто мають негативний вплив на фауну і флору Баронівських ставків.

Баронівські ставки зараз не в ідеальному стані, заболочуються, заростають очеретом, засмічуються. Впорядкуванням території займається

Полтавський геріатричний будинок-інтернат та екологічна бригада Розсошенської гімназії.

Література

1. Жизнь пресных вод СССР. Под ред. акад. Е.Н. Павловского и проф. В.И. Жадина. Т. 3. - М. - Л.: Изд-во АН СССР, 1950. - 911с. - С. 100.
2. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького. - К.: Українська енциклопедія, 1992. - 1-24с.
3. Смирнова В.Г., Мовчан Л.А. Гідрографічна мережа міста Полтави // Географія та екологія Полтави: матеріали Всеукр. науково-практ. конф., Г 35. 25.04.2008р. / М-во освіти і науки України, ПДПУ імені В.Г. Короленка. - Полтава: Верстка, 2008. - с.31-38.